

Galyna Gutsol,
Deputy Director for Scientific Work
of the Book Chamber of Ukraine

Bibliographical and historical researches of the Book Chamber of Ukraine

The proposed article examines the content and results of applied scientific research of the Book Chamber of Ukraine in the II quarter of 2023 on the topic "Development of databases of the current state bibliography of Ukraine in 2022—2023 and the retrospective fund of the 1920s, 1970s."

The article is intended to inform society about the scientific activities of the Book Chamber in the field of current and retrospective bibliography, research and disclosure for the scientific community and the general public of users of literary treasures from the fund of the State Printing Archive, which is included in the State Register of scientific objects that are national property.

The material is presented in the form of separate sections in accordance with the structure of quarterly informational notes on the implementation of scientific works, which are submitted to the State Television and Radio Committee, under whose management the Book Chamber is located. The content and sequence of sections are presented in accordance with the quarterly Calendar Plan for the performance of scientific works.

Keywords: Book Chamber of Ukraine; current state bibliography; retrospective bibliography; analytical and synthetic processing; bibliographic database; biobibliographic database; bibliometric analysis; State Printing Archive

References

1. Pro vidavnicnu spravu : Zakon Ukraini № 318/97-VR vid 05.06.97. (1997). *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukraini*, 32, st. 206.
2. Pro naukovu i naukovo-tehnicnu diyalnist : Zakon Ukraini № 848-VIII vid 26.11.15. (2016). *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukraini*, 3, st. 25.
3. Gucol G. (2023). Prikladni naukovi doslidzhennya Knizhkovoyi palati Ukraini u 2022 roci: zmist, rezultati, vprovadzhennya. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 3, pp. 3—11. doi: 10.36273/2076-9555.2023.3(320).3-11.
4. *Bibliografichnij zapis. Bibliografichnij opis. Zagalni vimogi ta pravila skladannya. DSTU GOST 7.1:2006 (GOST 7.1—2003, IDT)*. (2007). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
5. *Informaciya ta dokumentaciya. Bibliografichnij opis. Skorochennya sliv i slovopoluchen ukrayinskoju movoyu. Zagalni vimogi ta pravila (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). DSTU 3582—2013*. (2014). Kyiv: Munekonomrozvitku Ukraini.
6. *Bibliografichnij zapis. Skorochennya sliv i slovopoluk, podanih inozemnimi yevropejskimi movami (GOST 7.11—2004, MOD). DSTU GOST 7093:2009*. (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
7. *Bibliografichnij zapis. Skorochennya sliv i slovopoluk, podanih inozemnimi yevropejskimi movami (GOST 7.11—2004, MOD). DSTU GOST 7093:2009*. (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
8. *Universalna desyatkova klasifikaciya. Struktura, pravila vedennya ta indeksuvannya (GOST 7.90—2007, MOD). DSTU 6096:2009*. (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
9. Doyar L. (2023). Desyatirichka ideologichnih yuvileyiv ta yiyi viddzerkalennya v periodici URSR 1970-h roki. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 5, pp. 39—48. doi: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).39-48.

Надійшла до редакції 8 червня 2023 року

УДК 655.4/.5-044.372(477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).29-35

Тетяна Єжижанська,
старша викладачка кафедри медіапродюсування та видавничої справи
факультету журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка,
e-mail: t.yezhyzhanska@kubg.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4114-7207>

Книжкові видавництва України в умовах перманентної кризи

У статті визначено суть поняття перманентної кризи в українському книговидаванні. Простежено динаміку вітчизняного книжкового ринку в умовах системної кризи. Визначено засади державної підтримки суб'єктів видавничої справи. Проаналізовано досвід функціонування видавництва в умовах війни та пандемії COVID-19. Здійснено хронологічну періодизацію для вивчення динаміки розвитку видавництва у кризових умовах. Виявлено комунікаційні виклики, з якими стикаються видавці під час кризи.

Ключові слова: криза; перманентна криза; війна; пандемія COVID-19; книговидавничий ринок; книжкові видавництва; програма "єПідтримка"; комунікаційні виклики

Постановка проблеми. Кризи стають звичним явищем у сучасному суспільстві й виникають внаслідок впливу різноманітних деструктивних чинників, як-от економічна та політична нестабільність, пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення РФ в Україну тощо. Для вітчизняного книговидавничого ринку ці виклики мають глобальні наслідки та системний характер змін, оскільки ставлять видавництва на межу виживання. Ситуацію з читанням, книговидаванням і книгорозповсюдженням в Україні вже багато років визначають як катастрофічну [19; 21].

Аналіз досліджень та публікацій. Джерельною базою для проведення дослідження впливу криз на діяльність книговидавців України слугували статистичні дані [18]; результати досліджень функціонування книговидавничої галузі в умовах пандемії COVID-19 [1; 14; 20; 22] і війни, розв'язаної РФ проти України [7—11]; моніторинг інфопростору, зокрема публікацій медіа [13; 15; 19], сайтів видавництв, соцмереж тощо. Оскільки під час криз учасники книжкового ринку покладають значні сподівання на державну підтримку, то проаналізовано законодавчі акти [16; 17; 21] і громадські ініціативи [3; 4; 23], що мають сприяти розвитку вітчизняної книговидавничої галузі. Наукові дослідження з цієї тематики присвячено вивченню трансформації бізнес-моделей видавництв в умовах війни та пандемії [25].

Водночас замало уваги приділено аналізу динаміки українського книжкового ринку в умовах кризи та вивченню комунікаційних викликів, з якими стикаються видавці в переламні періоди.

Мета статті — дослідити динаміку вітчизняного книжкового ринку в умовах перманентної кризи; проаналізувати досвід функціонування вітчизняних книжкових видавництв України в умовах пандемії COVID-19 і військової агресії РФ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняний книговидавничий ринок розвивається в умовах перманентної кризи. Один із найстаріших словників англійської мови Collins визнав *permacrisis* ("пермакриза") словом 2022 р. Це термін, що визначає "тривалий період нестабільності та незахищеності" та стосується поточних криз, з якими світу довелось зіткнутися, як-от кліматичні катастрофи, економічні проблеми, політична нестабільність у світі, пандемія коронавірусу, вторгнення РФ в Україну тощо [2]. Перманентна криза, на думку укладачів видання, є точним описом подій кількох останніх років і 2022-го особливо.

Простежимо динаміку українського книжкового ринку в умовах системної кризи. Останніми роками книговидавничу галузь країни охопили кілька типів криз: економічна, криза читання, пандемії, війни. Книжковий ринок є одним із найвразливіших, адже "економічні кризи передусім впливають на креативні індустрії, що найбільш незахищені, особливо в Україні" [22, с. 2].

Упродовж 1990—2000-х рр. українські книжкові видавництва не витримували конкуренції з російськими. Найгіршим роком в історії вітчизняної книговидавничої справи доби Незалежності визнано 1999 р., коли було видано майже 22 млн книжок разом із підручниками [20]. Ситуація на книговидавничому ринку України суттєво змінилася після 2014 р., коли суспільні процеси стимулювали розвиток української самоідентичності, розбудову держави, а також актуалізували потребу захисту її територій та інформаційного продукту.

Упродовж останніх десятиліть в україномовній книжковій галузі відбувалися значні коливання. Хоча книжковий ринок зазнав занепаду 2014 та 2015 рр. через війну з Росією, від 2016 до 2020 р. спостерігалось певне поживлення: зростала частка літератури, виданої українською мовою, з'являлися й активно розвивалися нові видавничі бренди, активізувалося культурне життя, збільшилася кількість заходів і подій у книговидавничій галузі, як-от літературні фестивалі, книжкові ярмарки, презентації, зустрічі з авторами, автограф-сесії тощо. На відкритті Книжкового Арсеналу-2017 українська письменниця й громадська діячка О. Забужко зауважила, що нарешті українці починають читати, а книжковий ринок "ожив, заграв, стрімголов розвивається, з'являються нові жанри, заповнюються лакуни оригінальною літературою", а отже є підстави стверджувати, що "Україна починає входити до числа книжкових націй" [15]. Роки після першої активної фази російсько-української війни та до початку пандемії COVID-19 (2016—2019) можна вважати найуспішнішими для вітчизняного книговидавання [1].

Проте економічна криза, спричинена пандемією COVID-19 і карантинними обмеженнями, негативно вплинула на розвиток українського книжкового ринку. Десятки закритих видавництв, скорочення обсягів виробництва й працівників — такий результат перших місяців карантину для книговидавничої галузі. Результати дослідження Української асоціації видавців і книгорозповсюджувачів (УАВК), оприлюднені в липні 2020 р., свідчать про скорочення обсягів

випуску літератури майже на 50% порівняно з показниками I півріччя 2019 р. [18]. І хоча під час карантину більше українців почали купувати й читати книжки (частка покупців за перші місяці 2020 р. зросла вдвічі порівняно з 2014 р.: із 31 до 62%, зокрема частка покупців друкованих видань — із 30 до 59%, електронних — із 3 до 51% [14]), видавати літературу стали значно менше. Восени 2020 р. падіння тиражів становило 80% порівняно з аналогічним періодом попереднього року, і на 31 серпня 2020 р. в Україні було видано лише 5,5 млн примірників, тобто 0,1—0,2 книги на душу населення, що дало підстави голові УАВК О. Афоніну визнати 2020-й "надзвичайно критичним", а ситуацію, що склалася на ринку, — "катастрофічною" [20].

Під час проведення громадського форуму "Українська книжкова революція" (Київ, 27 травня 2021 р.) Ю. Макаров, журналіст, голова Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, наголосив, що "держава прогавила" ситуацію з українською книжкою, адже "робиться недостатньо і точково: до неефективної державної політики додався фактор локдауну і український книжковий ринок посипався" [23].

У 2021 р. темпи падіння певною мірою загальмувалися, відбулося поживлення галузі, "ринок ожив, ожив асортимент, зросла кількість назв, але у нас не зріс обсяг ринку, він навіть не повернувся на рівень 2008 року" [4]. І головна проблема такої ситуації, на думку О. Забужко, пов'язана з комунікаціями, адже чимало українських інформаційних ресурсів, спрямованих на пропаганду української книжки серед населення, були в різний спосіб "дуже грамотно зачищені", тобто "українські ЗМІ, українське інформаційне поле працювали на російську книжку" [4]. Українська держава в період пандемії мала б всіляко підтримувати книговидання, на чому наполягали представники громадського сектору, влади, письменники, видавці, книгорозповсюджувачі під час форуму "Українська книжкова революція".

Наприкінці 2021 р. завдяки запровадженню державної програми "еПідтримка" динаміка книжкового ринку зросла майже втричі порівняно з таким самим періодом попереднього року, оскільки українці активно витрачали на літературу так звану "ковідну тисячу", зокрема менш ніж за два місяці придбали книжок на 1 млрд грн, що стало суттєвою підтримкою видавничого бізнесу [12]. Головною проблемою видавництва стало забезпечення шаленого попиту споживачів: "еПідтримка" дала змогу збільшити

обсяги продажів у 3—5 разів, і ринок опинився в нетиповій ситуації, коли бракувало літератури. Видавці не були готові до такого навантаження й ледве могли впоратися з надмірною кількістю замовлень [13]. Книговидавничий бізнес здобув додатковий потік клієнтів після багатомісячного режиму роботи в умовах карантинних обмежень [12].

Отже, результати реалізації програми "еПідтримка" продемонстрували, що український книжковий ринок має перспективи розвитку, адже зацікавленість у літературі є, лише витрати на неї — не у пріоритеті. Попри два роки роботи в обмеженому форматі через COVID-19, 2022 р. книжковий ринок майже повернувся до повноцінної діяльності, що стало довгоочікуваною подією для багатьох видавців. Програма "еПідтримка" надала відчутний імпульс розвитку галузі й можливість для більшості видавців розплатитися з боргами та планувати майбутнє. Проте повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 р. ці плани зруйнувало.

З початком російської агресії українські книжкові видавництва змушені були залишити склади з мільйонами видань чи самостійно евакуювати їх з-під обстрілів; співробітники видавництв стали волонтерами чи вступили до лав ЗСУ і добровольчих батальйонів. Сповна оцінити масштаби збитків галузі книговидання неможливо, оскільки немає повного переліку об'єктів, що постраждали від російського вторгнення. Відомо про руйнування найбільших в Україні харківських друкарень, що випускали книжки видавництва "Віват", "Фоліо", "Ранок" та інші. Проте більшість видавців спромоглися відновити роботу та подбати про безпеку співробітників, подолати проблему дефіциту паперу, перевезти подалі від зони бойових дій склади, налаштувати нові логістичні шляхи та знайти фінансування на ці процеси. За результатами опитування культурно-видавничого проєкту "Читомо", станом на грудень 2022 р. 85,9% видавництв в Україні продовжували функціонувати в умовах воєнного стану, 14,1% — частково провадили діяльність. Ці показники свідчать про позитивну динаміку галузі, оскільки у квітні 2022 р. працювали лише 39% видавництв, 51,2% — частково (онлайн чи офлайн)) [7].

Якщо в перші місяці повномасштабного вторгнення обсяги продажу літератури катастрофічно знизилися ("практично впали до нуля"), то за 9 місяців війни більшість видавців спостерігали поступове підвищення інтересу до читання. Окремі з них частково відновили рівень продажів

("Видавництво Жупанського", "Нора-Друк", "Родовід", "Комора" та ін.) і навіть збільшили його ("Видавництво Анетти Антоненко", "Смолюк", "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА", Yakaboo Publishing та ін.) [8]. Загалом, видавці характеризували ситуацію, як "складну, але вже контролювану" [11].

Варто зазначити, що окрім випуску літератури, співробітники видавництв провадять волонтерську діяльність ("Наш Формат", "Видавництво Старого Лева", "Білка", "Комора", "Віхола", "Лабораторія", "Дух і Літера" та ін.), перебувають на передовій, служать у ЗСУ ("Наш Формат", "Школа", "Фоліо", ArtHuss, "Видавництво Старого Лева", "НК-Богдан", "Дім Химер", "Свічадо" та ін.).

Під час повномасштабного вторгнення видавництва намагалися адаптуватися до складних умов і навіть випускали книжки [5]. Порівняно з квітнем 2021 р. за перший рік війни кількість виданої літератури зменшилася вдвічі (за даними Книжкової палати України, за 2022 р. у країні було видано 9691 назву книг і брошур накладом 11 млн 704,2 примірників, що у 2—4 рази менше, ніж попередніми роками (<http://www.ukrbook.net/>)) [19]. Вітчизняний книжковий ринок став жвавішим через масову відмову читачів від російськомовної літератури й зростання інтересу до творчості українських авторів. За даними Державного комітету телебачення і радіомовлення, упродовж 2022 р. в Україні "178 компаній і приватних підприємців... виявили бажання займатися книговидаванням і книгорозповсюдженням" [10]. Окрім цього, українські видавці виходять на іноземний ринок і беруть діяльну участь у міжнародних подіях, пошуку нових партнерів, продажу прав, репрезентації книжок в іноземних книгарнях тощо [9]. За влучним висловом О. Забужко, найкращим промоутером української культури й української літератури у світі є ЗСУ [6].

Війна — це складне випробування для усіх видавців, і на ринку виживуть ті, хто зможе раціонально розпорядитися ресурсами, інвестувавши їх у створення якісного продукту для внутрішнього ринку та експорту на висококонкурентні західні й азійські ринки. Як зауважує засновник видавництва "Лабораторія" А. Мартинов, "це дуже складне завдання, і, якщо ми його вирішимо — майбутнє буде привабливе" [11]. Водночас видавець наголошує на важливості допомоги від держави та міжнародних організацій, бо "руки ринку буде точно недостатньо" [11]. Безперечно, під час війни видавничій галузі, як і креативній індустрії загалом, важко вижити без державної підтримки. Для розвитку книжкового

ринку потрібна ефективна реклама книги, промоція новинок друку, донесення інформації до читача тощо. Виконувати місію популяризації читання у країні повинні не лише видавництва, а й державні та громадські інституції. На жаль, в Україні так і не запрацювала Стратегія розвитку читання на 2021—2025 роки "Читання як життєва стратегія", репрезентована Українським інститутом книги спільно з Міністерством культури та інформаційної політики (МКІП), покликана забезпечити "створення екосистеми навколо читання, вигідних умов для видавництв, книгарень та усіх представників сфери" [21], що сприяло б активізації книжкового ринку загалом і розвитку книжкових видавництв зокрема. Нову Стратегію розвитку читання на період до 2032 року "Читання як життєва стратегія" навесні поточного року схвалено Кабінетом Міністрів України [21], проте стати покроковим документом для відновлення галузі вона зможе лише тоді, коли уряд країни виділить фінансування на впровадження.

У липні 2022 р. Верховна Рада України ухвалила закони про захист українського книжкового ринку. Однак Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидавання і книгорозповсюдження", що зобов'язує державу з 2023 р. компенсувати видатки на оренду книгарням, які реалізують видання українською мовою, та передбачає надання громадянам України щорічних сертифікатів на придбання книжок, підписаний Президентом, проте не профінансований, а тому не діє [24]. Інший "книжковий" закон ("Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України"), Президент підписав через рік після ухвалення документа Верховною Радою під тиском громадськості, яка подала відповідну петицію та навіть організувала в соцмережах флешмоб "Час підписати книжковий закон". У держбюджеті на 2023 р. не передбачено коштів на реалізацію планів щодо надання сертифікатів читачам і субсидій книгарням [24]. В Україні це не перша спроба заявленої державної підтримки, були й інші, але далі ухвалення стратегій справа не рухалася, а закони лише частково захищали український ринок.

У такій ситуації видавцям залишалось сподіватися на власні ресурси й можливості не тільки щодо просування конкретних книг до читача, а й промоції читання загалом. Проте нині з'явився історичний шанс формування самодос-

татнього українського книжкового ринку, створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного книговидання та книгорозповсюдження. Зріс попит на твори українських авторів, багато хто принципово не читає російською і не купує книг, виданих країною-агресоркою. Книжкові мережі самостійно відмовляються від літератури російського виробництва. Через велику кількість біженців з нашої країни підвищився інтерес до української книжки за кордоном. Водночас не лише на чужині, а й в Україні мало знають твори вітчизняних письменників, тому слід розробити спеціальні заходи з популяризації української літератури. З'являються оптимістичні прогнози видавців щодо розвитку книговидавничого ринку після перемоги. За словами власника видавництва "Наш Формат" В. Кириченка, "війна вплинула на роботу видавництва прекрасно", "наразі пріоритет в української книжки", "книжки стали продуктами першої необхідності", що дає підстави говорити про "ренесанс української книги" [19]. Про те, що "на нас чекає справжній ренесанс української книжки", зауважує і директорка видавництва "Віват" Ю. Орлова [11], тобто видавці розглядають кризу як можливість для подальшого розвитку.

Висновки. Виклики, спричинені пандемією, карантинном, широкомасштабною війною, не минули жодного видавництва. Болючі наслідки кризи позначилися і на великих, і на малих підприємствах галузі. Окремі з них закрилися чи взяли паузу, щоб перечекати несприятливі часи, багато хто переглянув видавничі плани й переніс чи навіть скасував випуск певних видань. Проблеми книговидання в Україні, занепад книжкового ринку, зниження інтересу до читання — усі ці питання доводиться вирішувати видавцям, до того ж не лише фінансово, а й активізуючи та оптимізуючи комунікацію підприємства. Водночас з'являються нові видавництва, друкуються нові книжки, проводяться онлайн- та офлайн-заходи, що збирають тисячі вдячних читачів. Споживачі книжкової продукції гуртуються навколо видавничих брендів, виявляють підтримку улюбленим авторам і видавцям.

Вивчення діяльності книжкових видавництв України в умовах глобальної кризи сприяє осмисленню комунікаційних викликів, дає змогу з'ясувати, які стратегії кризових комунікацій слід застосовувати для виходу з кризи та налагодження ефективної роботи.

Список бібліографічних посилань

1. Оніщук М., Татарінова Л. 2019: найуспішніший рік для книговидання перед пандемією COVID-19. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 2. С. 10—15. DOI: 10.36273/2076-9555.2021.2(295).10-15.
2. The Collins word of the year 2022 is... Permacrisis. *Collins dictionary*. URL: <https://www.collinsdictionary.com/woty>.
3. Видавці та письменники оголосили "Українську книжкову революцію": вимагають припинення російської експансії, підтримку української книги і бібліотек. *Цензор.нет*, 01.06.2021. URL: https://censor.net/ua/news/3268634/vydavtsi_ta_pysmennyky_ogolosyly_ukrayinsku_knyjkovu_revolyutsiyu_vymagayut_prypynennya_rosiyiskoyi.
4. Держава має надати вагому підтримку українській книжці — Забужко. *Українформ*, 27.05.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3253817-derzava-mae-nadati-vagomu-pidtrimku-ukrainskij-knizci-zabuzko.html?fbclid=IwAR1T3VYm62fkWSIP01YGerVJZUGTxybPq8oj-zYAfBO1oLejOkvT3Im9mq4>.
5. Дукач Ю. Книжки під час війни: видано 290 нових. Про що вони? *Тексти*, 31.08.2022. URL: <https://texty.org.ua/articles/107579/knyzhky-pid-chas-vijny/>.
6. Забужко О. "ЗСУ зараз робить промоцію нам усім... українські митці-письменники-журналісти-і т. д. — прямі бенефіціари перемог нашої армії". *Facebook*, 18 вересня 2022. URL: <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko>.
7. Загоруй А. Як працюють українські видавці в умовах війни — опитування. *Читомо*, 12.04.2022. URL: <https://chytomo.com/iak-pratsiuiut-ukrainski-vydavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/>.
8. Загоруй А., Хмельовська О. 9 місяців вторгнення: як українські видавці працюють під час війни *Читомо*, 29.11.2022. URL: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-ia-k-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/>.
9. Загоруй А., Хмельовська О. Воєнна акселерація: як українські видавці зміцнюють свій імідж і бізнес за кордоном. *Читомо*, 17.05.2022. URL: <https://chytomo.com/voien-na-akseleratsiia-ia-k-ukrainski-vydavtsi-zmitsniuiut-svij-imidzh-i-biznes-za-kordonom/>.
10. Кількість виданих в Україні російськомовних книжок зменшилася майже на 60%. Моніторинг роботи Держкомтелерадіо за друге півріччя 2022 року. *Детектор медіа*, 26.12.2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/206338/2022-12-26-killist-vydanykh-v-ukraini-rosiyskomovnykh-knyzhok-zmenshylasya-mayzhe-na-60-monitoring-roboty-derzhkomteleraudio-za-druge-pivrichchya-2022-roku/>.
11. Лівін М. Що відбувається з українською книгою в умовах війни. Розповідають видавці. Чотири видавництва про наші книжки в умовах війни. *The-village*, 30 червня 2022. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/culture/cultural-question/327627-scho-z-vidavnichim-rinkom>.
12. МКІП: Українці витратили мільярд гривень на книжки в рамках програми «Підтримка». *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mkip-ukrayinci-vitratili-milyard-griven-na-knizhki-v-ramkah-programi-yepidtrimka>.

13. Морозов О. "Ми не були готові до такого навантаження". Про 1000 за вакцинацію і бізнес. *The-village*, 11 січня 2022. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness/321193-epidtrymka-planeta-kino-nash-format-laboratoriya-2022>.
14. Під час карантину більше українців почали читати і купувати книжки — Info Sapiens. *Буквоїд*, 24.04.2020. <http://bukvoid.com.ua/events/bookmarket/2020/04/24/084846.html>.
15. Попова Т. "Книжкове Євробачення" вже відкрилося. *Радіо "Свобода"*, 18 травня 2017 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28494696.html>.
16. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України : Закон України від 19 червня 2022 року № 2309-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2309-IX#Text>.
17. Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидання і книгорозповсюдження : Закон України від 19 червня 2022 року № 2313-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2313-20#Text>.
18. Результати опитування суб'єктів видавничої справи щодо їхньої ділової активності у I півріччі 2020 року порівняно з I півріччям 2019 року. URL: <https://www.facebook.com/UkrPBA/posts/3699751400040315>.
19. Семенюта І. Брак паперу, знищені друкарні та "ренесанс" української книжки. Як війна вплинула на видавців. *Детектор медіа*, 24.03.2023. URL: <https://detector.media/rinok/article/209315/2023-03-24-brak-papery-znyshcheni-drukarni-ta-renesans-ukrainskoi-knyzhky-yak-viyna-vplynula-na-vydavtsiv/>.
20. Ситуація катастрофічна: держава має рятувати українську книгу. *УАБК*, 03.09.2020. URL: <http://upba.org.ua/index.php/uk/vydavnystva/item/247-sytuatsiia-katastrofichna-derzhava-maie-riatuvaty-ukrainsku-knyhu>.
21. Стратегія розвитку читання на 2021—2025 роки "Читання як життєва стратегія". URL: <https://kompkd.rada.gov.ua/uploads/documents/34027.pdf>; Стратегія розвитку читання на період до 2032 року "Читання як життєва стратегія" : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2023 р. № 190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.
22. Український книжковий ринок в умовах кризи читання (оглядова довідка за матеріалами преси та інтернету 2020 р.). *ДЗК*. Випуск 12.05.2020. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematch_oglyadi/2020/kryza.pdf с.2.
23. Український книжковий ринок має запрацювати як повноцінний бізнес — Юрій Макаров. *Укрінформ*, 27.05.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3254058-ukrainskij-knizkovij-rinok-mae-zpracuvati-ak-povnocinnij-biznes.html>.
24. Уточнена позиція УІК щодо надання сертифікатів і субсидій. *Український інститут книги*, 12.01.2023. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/utochnena-poziciya-uik-schodo-nadannya-sertifikativ-i-subsidiy>.
25. Шендерівська Л. П., Гук О. В., & Мохонько Г. А. Трансформація бізнес-моделей видавництва в умовах війни та пандемії. *Економічний простір*. 2022. № 179 С. 79—85. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-12>.

Tetiana Yezhyzhanska,

*Senior Lecturer at the Department of Media Production and Publishing
of the Faculty of Journalism of the Borys Grinchenko Kyiv University*

Book publishing houses of Ukraine in conditions of permanent crisis

The article defines the essence of the concept of permanent crisis in Ukrainian book publishing. The dynamics of the Ukrainian book market in the conditions of the systemic crisis were followed. The principles of state support for publishing entities have been defined. The experience of the functioning of publishing houses in the conditions of war and the COVID-19 pandemic is analyzed. Periodization was carried out to study the development of publishing houses in crisis conditions. The communication challenges faced by publishers during the crisis have been identified.

Keywords: *crisis; permanent crisis; war; COVID-19 pandemic; book publishing market; book publishing houses; "eSupport"; communication challenges*

References

1. Onyshchuk M., Tatarinova L. (2021). 2019: nauispishnishyi rik dlia knyhovydannia pered pandemiieiu COVID-19. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 2, pp. 1—15. doi: 10.36273/2076-9555.2021.2(295).10-15.
2. The Collins word of the year 2022 is... Permacrisis. (2023). *Collins dictionary*. Available at: <https://www.collinsdictionary.com/woty>.
3. Vydavtsi ta pysmennyky oholosyly "Ukrainsku knyzhkovu revoliutsiiu": vymahaiut pryypynennia rosiiskoi ekspansii, pidtrymku ukrainskoi knyhy i bibliotek. (2021). *Censor.net*. URL: https://censor.net/ua/news/3268634/vydavtsi_ta_pysmennyky_ogolosyly_ukrayinsku_knyzhkovu_revolutsiiu_vymagayut_pryypynennya_rosiyskoi.
4. Derzhava maie nadaty vahomu pidtrymku ukrainskii knyzhky — Zabuzhko. (2021). *Ukrinform*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3253817-derzhava-maie-nadaty-vahomu-pidtrimku-ukrainskij-knizci-zabuzhko.html?fbclid=IwAR1T3VYm62fkWSIP01YGerVJZUGTxybPq8oj-zYAfBO1oLejOkvT3Im9mq4>.

5. Dukach Yu. (2022). Knyzhky pid chas viiny: vydano 290 novykh. Pro shcho vony? *Texty*. Available at: <https://texty.org.ua/articles/107579/knyzhky-pid-chas-vijny/>.
6. Zabuzhko O. (2022). "ZSU zaraz robyt promotsiiu nam usim... ukrainski myttsi-pysmennyky-zhurnalisty-i t. d. — priami benefitsiary peremoh nashoi armii". *Facebook*. Available at: <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko>.
7. Zahorui A. (2022). Yak pratsiuiut ukrainski vydavtsi v umovakh viiny — opytuvannia. *Chytomo*. URL: <https://chytomo.com/iak-pratsiuiut-ukrainski-vidavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/>.
8. Zahorui A. & Khmelovska O. (2022). 9 misiatsiv vtorhnennia: yak ukrainski vydavtsi pratsiuiut pid chas viiny. *Chytomo*. Available at: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-iak-zaraz-pratsiuiut-vidavtsiv-v-ukraini/>.
9. Zahorui A. & Khmelovska O. (2022). Voienna akseleratsiia: yak ukrainski vydavtsi zmitsniuiut svii imidzh i biznes za kordonom. *Chytomo*. Available at: <https://chytomo.com/voien-na-akseleratsiia-iak-ukrainski-vidavtsi-zmitsniuiut-svij-imidzh-i-biznes-za-kordonom/>.
10. Kilkist vydanykh v Ukraini rosiiskomovnykh knyzhok zmenshylasia maizhe na 60%. Monitorynh roboty Derzhkomtelradio za druhe pivrichchia 2022 roku. (2022). *Detektor media*. Available at: <https://detector.media/infospace/article/206338/2022-12-26-kilkist-vidanykh-v-ukraini-rosiiskomovnykh-knyzhok-zmenshylasia-maizhe-na-60-monitoryng-roboty-derzhkomtelradio-za-druhe-pivrichchya-2022-roku/>.
11. Livin M. (2022). Shcho vidbuvaietsia z ukrainskoiu knyhoiu v umovakh viiny. Rozpovidaiut vydavtsi. Chotyry vydavnytstva pro nashi knyzhky v umovakh viiny. *The-village*. Available at: <https://www.the-village.com.ua/village/culture/cultural-question/327627-scho-z-vidavnychim-rinkom>.
12. MKIP: *Ukrainsi vytratyly miliard hryven na knyzhky v ramkakh prohramy yePidtrymka*. (2023). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/mkip-ukrayinci-vitratili-milyard-griven-na-knizhki-v-ramkah-programi-yepidtrimka>.
13. Morozov O. (2022). "My ne buly hotovi do takoho navantazhennia". Pro 1000 za vaktynatsiiu i biznes. *The-village*. Available at: <https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness/321193-epidtrymka-planeta-kinonash-format-laboratoriya-2022/>.
14. Pid chas karantynu bilshe ukrainsiv pochaly chytaty i kupuvaty knyzhky — Info Sapiens. *Bukvoid*. (2020). <http://bukvoid.com.ua/events/bookmarket/2020/04/24/084846.html>.
15. Popova T. (2017). "Knyzhkove Yevrobachennia" vzhe vidkrylosia. *Radio "Svoboda"*. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/28494696.html>.
16. *Pro vnesennia zmin do deiaknykh zakoniv Ukrainy shchodo vstanovlennia obmezhen na vvezennia ta rozpovsiudzhennia vydavnychoi produktsii, shcho stosuietsia derzhavy-ahresora, Respubliky Bilorus, tymchasovo okupovanoi terytorii Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2022 roku № 2309-IX*. (2022). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2309-IX#Text>.
17. *Pro vnesennia zmin do deiaknykh zakoniv Ukrainy shchodo stymuliuvannia rozvytku ukrainskoho knyhovydannia i knyhorozpovsiudzhennia : Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2022 roku № 2313-IX*. (2022). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2313-20#Text>.
18. *Rezultaty opytuvannia subiektiv vydavnychoi spravy shchodo yikhnoi dilovoi aktyvnosti u I pivrichchi 2020 roku porivniano z I pivrichchiam 2019 roku*. (2020). Available at: <https://www.facebook.com/UkrPBA/posts/3699751400040315>.
19. Semeniuta I. (2023). Brak paperu, znyshcheni drukarni ta "renesans" ukrainskoi knyzhky. Yak viina vplynula na vydavtsiv. *Detektor media*. Available at: <https://detector.media/rinok/article/209315/2023-03-24-brak-paperu-znyshcheni-drukarni-ta-renesans-ukrainskoi-knyzhky-yak-viina-vplynula-na-vidavtsiv/>.
20. Sytuatsiia katastrofichna: derzhava maie riatuvaty ukrainsku knyhu. (2020). *UPBA*. Available at: <http://upba.org.ua/index.php/uk/vidavnytstva/item/247-sytuatsiia-katastrofichna-derzhava-maie-riatuvaty-ukrainsku-knyhu>.
21. *Stratehiia rozvytku chytannia na 2021—2025 roky "Chytannia yak zhyttieva stratehiia"*. <https://kompkd.rada.gov.ua/uploads/documents/34027.pdf>. (2023); *Stratehiia rozvytku chytannia na period do 2032 roku "Chytannia yak zhyttieva stratehiia" : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 bereznia 2023 roku. № 190-p*. (2023). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.
22. Ukrainskyi knyzhkovyi rynek v umovakh kryzy chytannia (ohliadova dovidka za materialamy presy ta internetu 2020 r.). (2020). *DZK*. Available at: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2020/kryza.pdf c.2.
23. Ukrainskyi knyzhkovyi rynek maie zapratsiuvaty yak povnotsinnyi biznes — Yurii Makarov. (2021). *Ukrinform*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3254058-ukrainskij-knizkovij-rinok-mae-zpracuvati-ak-povnocinnij-biznes.html>.
24. Utochnena pozytsiia UIK shchodo nadannia sertyfikatuv i subsydii. (2023). *Ukrainskyi instytut knyhy*. Available at: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/utochnena-pozyciya-uik-schodo-nadannya-sertifikatuv-i-subsydii>.
25. Shenderivska L. P., Huk O. V. & Mokhonko H. A. (2022). Transformatsiia biznes-modelei vydavnytstv v umovakh viiny ta pandemii. *Ekonomichnyi prostir*, 179, pp. 79—85. Available at: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-12>.

Надійшла до редакції 20 червня 2023 року